

**İlqar
Müzəffəroğlu**

*Azərbaycan
Jurnalistlər
Birliyinin üzvü*

Qismətdən qaçmağın mümkün-süzlüyünü dila gəlməkdə, mənca, yenilik eləmiş olmaq. Hər insan bu dünyada öz taleyini, öz qismətini yaşayır. Başımıza gələnlərin alın yazısı olmadığını sübuta yetirmək cəhdlərimiz bütün hallarda uğursuzdur. Bir də bəlkə belə yaxşıdır. Heç olmasa, qarşılaşdığımız uğursuzluqların günahını alın yazısının ayağına yazmaqda sakitlik tapırıq. Haqqında söhbət açacağımız məşhur qoçu uğursuz bir qismət sahibi olub. Bakıda və ətraf kəndlərdə qalalı qoçu Hacibala kimi məşhur olan bu şəxsiyyətin ömür yolu lap başlanğıcından uğursuzluğa düşər olub. Hələ 15 yaşında törətdiyi bir qəl onun bütün həyatını axarıncadan çıxarıb. Azğın bir erməni şərəfsizliyinə görə güllələməyə vadar olan Hacibala sonnda erməni daşnaklarının gülləsindən yayına bilməyib, faciəli surətdə dünyasını dəyişib.

Müqəddəmə əvəzi

Hacibala Hacibaba oğlu 1863-cü ildə Bakının şimal-şərqində yerləşən Qala kəndində dünyaya göz açıb. Bu kəndin sərt təbiəti adamlarının xarakterinə də sirayət etmişdi. Hacibala hələ uşaq yaşlarından dostu Balakərimlə qoyun otarar, kəsis ailələrinin güzəranını babalaşdırmaq üçün əlindən gələni edirdi. 14-15 yaşlarından boy-buxunu və davranışı ilə yaşdollarından fərqlənirdi. Böyük-küçük yeri bilən, halal-haramın nə olduğunu gözəl anlayan bir ailədə böyüyən Hacibala hər şeydə düzlük, ədalət, halallıq axtırdı. Tay-tuşlan arasında haqsız yerə hansısa güclünün gücsüzü incitməsinə imkan verməz və gücü çatan qəddər köməyə ehtiyacı olanlara əl tutardı. O, çox sağlam bir mühitdə böyüyüb tərbiyə almışdı. Yaşın elə bu səbəbdən də rastlaşdığı ilk haqsızlığı sakit qarşılamayı bacarmadı. Eşitdiyini hadisədən sarsılan 15 yaşlı Hacibala yolunu azmış alçağı şəxsən cəzalandırmaq qərarına gəldi. Hadisədən Qala kəndində hamının xəbəri vardı. Kənddəki nöyüt dükəninin sahibi Karapet bir dul qadının namusuna təcavüz etmək istəmişdi. Hacibala gəldiyi qərara hamıdan əvvəl dostu Balakərimlə məsləhətləşmişdi. Kənddə azğın erməninin cəzasını verə biləcək yaşlı adamların kifayət qədər olduğunu söyləyən dostu onu bu yoldan çəkəndimək istəyə də, Hacibala fikrindən dönməmişdi. Bu hadisədən bir neçə gün sonra təkbaşına erməni Karapeti qanına qəllən edərək dul qadının intiqamını almışdı. Bu qəlləndən sonra o, Qala kəndində qala bilməyib, Bakıya qaçır.

Erməni diğasının ölümündən sonra kəndə ayaq açan məmurlar çox ələşsələr də, bir şey tapmayıb geri qayıdırlar.

Hacibala şəhərə gəldiyi ilk günlərdə Məşədi Qəmbər adlı bir kişilə rastlaşır. Qoyun alveriylə məşğul olan Qəmbər kişi onun kimsəsizliyini zərər edərək yanına çoban götürür. Hacibala onu övladı kimi saxlayan bu kişidən ilk vaxtlar Bakıya gəlişinin əsl səbəbini gizlədir. Lakin etibarı güclükdən sonra məsələni açıb danışır. Əhvalatdan xəbərdar olan Məşədi Qəmbər dərhal vəlifdeynlərini nigarənliqədən qurtarmaq üçün Qalaya yollanır. Hacibala kişinin evinə gəlib onunla tanış olur və oğlunu yanında saxladığını söyləyir...

Hacibala bu müddət ərzində Məşədi Qəmbərin yanında güzəranını yavaş-yavaş qaydasına salmışdı. O, artıq Bakıda qorxmaz bir oğlan kimi ad qazanmışdı.

Qan davası

Yazda Hacibala uzun ayrılıqdan sonra doğma kəndlərinə, dostu Əlimuxtar Məşədi Səfər oğlunun toyuna gəlir. Qəmbər kişi onu toya yola salarkən "Malçik" adlı atını ona verir. Toyda keçirilən cıdırda həmin atla Hacibalanın, dostu Balakərim də iştirak edirdi. Cıdır zamanı Nəcəfzadə adlı özündənrazi bir gənc "Malçik" in birinci getdiyini görüb ciğallıqla Balakərimi yıxır. Hacibala narazılığı aradan qaldırmaq üçün güleş yarışında həmin oğlanın küreyini yerə vurub pərtliyi aradan götürür.

Toyda heç bir hadisə baş vermirdi, hər şey sakitliklə başa çatır. Məclis başa çatandan sonra evlərinə dönen Hacibalaya anası qonşulan Rəhim qızı Güldəstəni almaq niyyətində olduğunu bildirəndə, sanki onun ürəyindən xəbər vermişdi.

başqa bir hadisə qoçu Hacibalanı daha da məşhurlaşdırır. Şerikləri ilə bir yerdə avam camaatın torpaqlarını min bir fırıldaqla əllərindən alaraq satan qumarbaz Balabəyin cəzalandırılması hamının ürəyincə olur. Suraxanlı yetim bir oğlanın torpağını qaytarmaq üçün Məşədi Qəmbər Balabəyi sakitçiliklə yola gətirə bilmir. Belə olanda qoçu Hacibala işə qarşır və Balabəyi oğurlayıb həmin torpağın saxta sənədlərini əlindən alır. Onu buraxdıqdan sonra işə əhdinə xilaf çıxan Balabəy şikayətə gedir. Bu nəkişliliyinə görə qoçu Hacibala onu şəhər idarəsinin qabağında qanına qəllən edir.

Qoçu Hacibalanın yenice parlamentə başladığı bir dövrdə, yenə də toy ərəfəsində dəhşətli bir hadisə baş verir. Onun nişanlısı Güldəstəni bacısının yerinə səhven götürüb qaçırlar. Yolda qızın hay-harayına, hətta Hacı-

Beləcə, Məşədi Qəmbərin ağsaqqallığı ilə toy məclisi qurulur və... qızın təmizliyi təsdiq olunur...

Lakin bu izdivacdan sonra böyük sarsıntılara məruz qalmış Güldəstə vərəm xəstəliyinə tutulur və tez də dünyasını dəyişir.

Bu günahsız gənc qadının cəhəllətin qurbanı olduğunu hələ çox gənc olsa da, qoçu Hacibala öz iti ağı və geniş dünyagörüşüylə anlayırdı. Çiçəkdən təmiz bir qızın qurbanı çevrilməsi, gözleri önündə əriyib getməsi onu sarsıtmışdı. Bu ədalətsizlikdən, haqsızlıqdan sonra o, uzun müddət özünə gələ bilməmişdi.

Bəzən bu məşhur qoçu bərəsinde söhbət gedərkən bu hadisədən sonra onun qəddarlığı, amansızlaşdığını söyləyirlər. Lakin onu şəxsən tanıyan adamlarla aparılan söhbətlərə əsaslanıb bu fikrin tam yanlış olduğunu söyləmək mümkündür. Güman

ağırdır, aqlıdır. İndi mən sənə nə qədər pul verməliyəm ki, anbarlarından lazım olan qəddər taxıl götürüm - deyə sual edir.

Tağıyev incik halda:
- Hacibala, sən nə danışırsan? Pul-zad nədir? Sənin adın olan yerdə belə söhbətlər ayıbdır - sonra üzünü ələtlərinə çevirib - Gedin, anbarın qapısını açın, Hacibalaya nə qədər lazımdı taxıl verin - deyir.

Hacibala da kəndi aqlıqdan qurtara biləcək qədər taxıl götürüb, Qalaya qayıdır. Bu yolla camaatı ağır vəziyyətdən qurtarır.

Qoçu Hacibala eyni zamanda Kərbəlayi kimi də tanınıb. Öz adını belə yazmaq bacarmayan bir adamın xalq arasında hörməti təkəcə gücünə söykənməmişdi. O, uşaqla uşağ, böyüklə böyük olmağı bacaran, hətta körpələrə də hörmətlə yanaşan bir adam olub...

Qalalı Qoçu Hacibala

Bir dəfə Bakı milyonçularından biri böyük bir ziyafət təşkil edir. Buraya şəhərin bütün sayılıb-seçilən adamları toplaşmışdı. Süfrənin baş tərəfində oturanlar arasında Bakının qradonaçalnikisi Martinov da vardı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, milliyətçə rus olan Martinov çox cəsarətli və qorxmaz adam olub. Bakı qoçularının böyük əksəriyyəti ondan çəkinib, hətta qradonaçalnikin gəldiyini görərkən qoçuların yolunu dəyişmələri barədə də dillərdə söz-söhbət dolur.

Nəse, Kərbəlayi Hacibala məclisə bir az gecikir. O, içəri daxil olanda artıq yerlər tutulmuşdu. Lakin hörmətli adam olduğundan yuxanda əyləşənlər yavaş-yavaş yerini ona verməklə Hacibalanı başa keçirirlər. Vəziyyət belə alınır ki, qoçu bu minvalla düz başa - qradonaçalnikin lap yanına gəlib çıxır. Sözsüz ki, Martinov məşhur qoçunu tanıyırdı. Hacibala da qradonaçalnikini tanıyırdı. Bayaقدan bu mənərəni diqqətlə seyr edən Martinov təəccübünü gizlədə bilməyərək:

- De görüm, sən axı hansı yolla bu hörməti qazanmışsan - deyə Hacibalaya sual edir.

Qoçu gülümseyərək:

- Martinov, mən bu hörməti başqa şeylə yox, bax bu yançağımla qazanmışam - deyərək yanını göstərir.

Qoçu Hacibala Martinovun heç nə anlamadığını görüb, söhbəti xırdalamaq olub:

- Mən hər hansı məclisdə olmuşamsa, içəri böyük də girəndə, kiçik də girəndə ayağa qalxmışam. Elə bu

balanın adını çəkməsinə baxmayaraq götürüb getmişdilər. Yalnız mənzil başına çatandan sonra məsələ məlum olmuşdu...

Səhəri gün oğlanın anası qızı kəndlərinə qaytararaq təmizliyinə, bəkilirliyinə and içib, Qurana əl basaraq anasına təhvil vermişdi...

Lakin buna baxmayaraq ara qarışdırırlar məsələni qızıdırırlar. Ağızları bağlamaq olmazdı ki...

ki, bu yersiz söz-söhbətlər onun istemədən qoşulmağa vadar olduğu qan davası zamanı həlak olmuş 70 nəfərin ölümünə görə yaranıb. Bu fikrin yanlışlığını sübut edən kifayət qədər dəlillər var.

Qoçunun sonluğu

Bir dəfə Qala kəndində bərk aqlı olur. Camaatın ümidi hər yerdən üzümüşdü. Anbarlarda artıq bir kiloq-

Bir dəfə Bakı milyonçularından biri böyük bir ziyafət təşkil edir. Buraya şəhərin bütün sayılıb-seçilən adamları toplaşmışdı. Süfrənin baş tərəfində oturanlar arasında Bakının qradonaçalnikisi Martinov da vardı. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, milliyətçə rus olan Martinov çox cəsarətli və qorxmaz adam olub. Bakı qoçularının böyük əksəriyyəti ondan çəkinib, hətta qradonaçalnikin gəldiyini görərkən qoçuların yolunu dəyişmələri barədə də dillərdə söz-söhbət dolur.

Hacibala qızı qaçıranlardan birini qətlə yetirirlər. Onlarsa bunun əvəzində qoçunun ən yaxın dostu Zibehi güllələyirlər. Beləcə, araya qan düşür...

1883-cü ilin yayından başlanan bu qan davası 1884-cü ilin yazında dayanmışdı. Bu qan davası hər iki tərəfdən 70 nəfərə yaxın sayılıb-seçilən igidin qanı bahasına başa gəlmişdi.

Bütün bu çəkişmələrdən, itkilərdən çox sarsıntılar keçirmiş qoçu Hacibala yersiz söz-söhbətlərə son qoymaq üçün nişanlısı ilə evlənmək qərarına gəlir. Bu qərara gəlməyə onun hansı əzəblərdən keçdiyini söyləmək çətindir...

ram da den qalmamışdı, biçinə işə hələ xeyli vaxt vardı. Qoçu Hacibala çox götür-qoydan sonra milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin yanına getmək qərarına gəlir. Onun anbarlarında kifayət qədər taxıl olmalı idi.

Milyonçu qoçunu çox hörmətlə qarşılayır. Hacibala gəlişinin səbəbini açıqlayaraq:

- Hacı, sənin üstünə vacib bir iş üçün gəlmişəm. Gərəkdir mənə əliboş geri qaytarmayasan - deyir.

Hacı gülümseyir:

- Hacibala, bu nə sözdür, mən sözünü yerə sala bilmərəm. De görüm, nə məsələdir?

- Hacı, Qala kəndində vəziyyət

hərəkətimə görə də, indi başa keçirildim...

Və həmin məclisdə maraqlı bir hadisə baş verir. Qoçuların qanımı kimi ad çıxarmış Martinov bədələrdən birini məhz qoçu Hacibalanın sağlığına icməyi təklif edir.

...1918-ci ildə erməni daşnakları bronopoyezdlə şəhərə daxil olub, hətta Razinə qəddər gəlib çıxmışdılar. O vaxt qoçular da öz dəstələrlə ermənilərə qarşı mübarizəyə qabılmışdılar. Öz atlı dəstəsiylə bronopoyezdəki ermənilərə qarşı vuruşan qoçu Hacibala pulemyotdan atılan güllə ilə qətlə yetirilib...

Allah rəhmət eləsin.